

ความงามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาท

The beauty of The Theravada Buddhism's Suttantapitaka

พีระพล จันท์เทพ / Peerapol Chanthep^๑

Received: Feb 29, 2020 Revised: Aug 25, 2020 Accepted: Sep 6, 2020

บทคัดย่อ

คำสอนในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้เห็นถึงความจริงแห่งชีวิต เพื่อการไม่ยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ใช่แก่นสาร เพราะทุกสรรพสิ่งต่างตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์ อนัตตา ความไม่เป็นตัวตน ความงามก็เช่นกันย่อมเป็นไปตามกฎนี้ ทว่าพระพุทธศาสนาก็เสนอแนวคิดใหม่ที่ต่างออกไปจากความงามแบบเดิม ซึ่งเป็นความงามที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เป็นความงามที่นิรันดร นั่นคือความงามแห่งพระนิพพาน หรือความงามของจิตที่ปราศจากกิเลส แต่ทว่าในพระไตรปิฎกก็มีการบันทึกเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวกับการพันทุกข้อย่างความงามของรูปร่าง ความไพเราะของเสียง ความงามของสิ่งปลูกสร้าง หรือวัตถุที่มนุษย์สร้าง รวมถึงความงามในธรรมชาติ ซึ่งความงามทางโลกที่ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกเหล่านี้อาจจะคู่ขัดกับคำสอนของพระพุทธองค์ที่มุ่งสอนให้เห็นโทษของความงามภายนอก แต่หากพิจารณาในตัวเนื้อหาของพระสูตรที่กล่าวถึงความงามแบบต่าง ๆ จะพบว่าพระพุทธองค์ก็กล่าวสรรเสริญความงามภายนอก ในฐานะเป็นผลของกรรมอันดีที่เกิดจากการกระทำไว้แล้วในอดีตและปรากฏต่ออายุตนะในปัจจุบัน อันเป็นเหตุให้พระพุทธองค์แสดงโทษ

---

^๑ สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

แห่งความงามในเบื้องต้น และทรงสอนให้เห็นถึงความงามที่ปรากฏต่อจิตใจมากกว่าความงามที่เกิดจากประสาทสัมผัส จะเห็นได้ว่าความงามที่ปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้ง ๒ คือความงามภายนอกอันหมายถึงความงามที่เป็นสามัญ หรือความงามที่เป็นความงามสากลของโลก และความงามภายใน คือความในส่วนของธรรมะอันเป็นคำสั่งสอน อันได้แก่ความงามอันเกิดจากคุณธรรม ความงามของจิต ความงามจากพฤติกรรมการแสดงออก ซึ่งความงามภายนอกหรือความงามทางโลกก็คือความงามที่เป็นไปตามอำนาจของจิตที่ยังประกอบด้วยกิเลส ความงามภายนอกจึงเป็นจิตวิสัย ในส่วนความงามภายในหรือความงามทางธรรมซึ่งเป็นสภาวะที่เป็นจริงตามที่เป็นอยู่ ความงามภายในจึงเป็นภววิสัยหรือวัตถุวิสัย ในคำสอนที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกของนิกายเถรวาทจึงเห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างความงามกับความดี และเป็นความจริงแท้อย่างไม่ขัดแย้งกัน

คำสำคัญ : ความงาม สุนทรียะ สูตรตันตปิฎก พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

Buddhist teachings focus on the truth of life. For not adhering to anything that is not substantial Because all things fall into the Tilakkhana law. Aniccata: Impermanence. Dhukkhatta: state of suffering or being oppressed. Anattata: soullessness or state of being not self. Beauty also follows this rule. But Buddhism has proposed a new concept that is different from traditional beauty, which cannot be changed. It is eternal beauty. But in the Tripitaka, content about the beauty of the body was recorded. The melodious sound The beauty of buildings or man-made objects Including beauty in nature The primary beauty that appears in this Suttantapitaka may be seen in the doctrine of the Buddha, which aims to teach the penalty of the initial beauty. But if looking at the

content of the sutra, which describes different forms of beauty, it is found that the Buddha praises the basic beauty As a consequence of actions that appear to be attainable Which caused the Buddha to show the penalty of beauty initially And taught the beauty that appeared to the mind more than the beauty caused by the senses. It can be seen that the beauty shown in the teachings of the two Theravada Buddhism is external beauty, meaning ordinary beauty. Or the beauty that is the universal beauty of the world And inner beauty Is the meaning of Dharma as a teaching Which is the beauty of virtue Mental beauty Beauty by expression behavior In which external beauty, or secular beauty, is beauty that follows the power of the mind that also contains passion. External beauty is therefore consciousness As for inner beauty or fair beauty, which is the state of being as true as it is. The beauty within is vision or objective. In the teachings that appear in Phra Suttantapitaka of the Theravada sect, we see the connection between Beauty and goodness And the truth is not contradicting one another

Keywords : Beauty, Aesthetics, Suttantapitaka, Theravada Buddhism

บทนำ

พระสุตตันตปิฎกเป็นคัมภีร์ที่สำคัญ หนึ่งในสามของพระไตรปิฎกเนื่องด้วยเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมพุทธวจนะ คือ พระดำรัสของพระพุทธองค์ เป็นเสมือนตัวแทนของพระศาสดา เพราะมาจากแหล่งกำเนิดเดิมของคำสอนที่ได้รับการยอมรับจากพระสงฆ์ที่ร่วมกันสังคายนา จนมาเป็นคำสอน คำอธิบายความหรืออรรถกถา หนังสือ ตำรา ที่นักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลายกล่าวอ้าง อีกทั้งพระสุตตันตปิฎกยังเป็นหลักฐานอ้างอิงในการกล่าวอ้างความถูกต้องของพระธรรม

ในสุตตันตปิฎกนิกายเถรวาทนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องด้วยเป็นคัมภีร์ที่เก็บรักษาส่วนที่เป็นปรัชญาของศาสนาไว้ ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่เป็นอภิปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องความจริงแท้ หรือเรื่องความจริงของโลกและสรรพสัตว์ แต่ทว่าความหมายอาจจะไม่ตรงกันกับปรัชญาฝั่งโลกตะวันตก แต่สามารถนำมาเทียบเคียงกันได้ หรือว่าจะป็นญาณวิทยาของพุทธศาสนา ก็ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกเช่นกัน ยกตัวอย่างคือความรู้ที่เกี่ยวกับปฏิจจสมุปบาทที่ว่าด้วยเรื่องความรู้และความไม่รู้เพราะอวิชชา เมื่อใดที่อวิชชาเกิดขึ้นจะเกิดกระบวนการแห่งการตื่นรู้จึงได้เริ่มขึ้น และนี่ถือว่าเป็นทฤษฎีความรู้ของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสุตตันตปิฎก อีกส่วนที่สำคัญ คือ สุนทรียศาสตร์หรือเรื่องที่ว่าด้วยความงามประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่มากในพระสูตรต่าง ๆ โดยหาความหมายของความงามจาก คำ วลี หรือประโยค ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหมวดสุตตันตปิฎกแล้วนำมาจัดหมวดหมู่ใหญ่คือ ๑.) ความงามทางธรรม และ ๒.) ความงามทางโลก จากการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบถึงแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ทั้งระดับโลกีย์ธรรมและระดับโลกุตระธรรม และนำไปสู่แนวคิดการตัดสินคุณค่าของความงามของวัตถุหรือจิตในมิติของพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังนำไปสู่แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความงามทางโลกและความงามทางธรรมอีกด้วย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความงามและประสบการณ์ทางสุนทรียะที่ว่าด้วยความงามในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหมวดสุตตันตปิฎก โดยผ่านการศึกษาและวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธศาสนาเถรวาท แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงให้ออกมาเป็นหมวดหมู่ว่าด้วยความงามแบบต่าง ๆ และนำข้อมูลมาสรุปว่าด้วยการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะในทัศนคติแบบพุทธปรัชญาเถรวาท

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญาเถรวาท โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้น คือ พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่มประกอบด้วย ๕ คัมภีร์ คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตรนิกาย และขุททกนิกาย ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียศาสตร์ นอกจากนี้คือการค้นคว้าจากเอกสารชั้นรอง ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา หรือเอกสารลำดับชั้นต่อมาอื่น ๆ เพื่อใช้เรียบเรียงในการให้คำอธิบายขยายความ

สุนทรียศาสตร์ตามแนวคิดพุทธศาสนาเถรวาท

สุนทรียศาสตร์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งที่งามตามธรรมชาติหรือศิลปะ แต่หากนำคำว่าสุนทรียศาสตร์มาแยกเป็นส่วนตามรากศัพท์ ที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต จะทำให้ได้ความหมายที่ลึกซึ้งอีกชั้นมากกว่าที่ราชบัณฑิตได้ให้ความหมายไว้ คือคำว่า สุนทรียศาสตร์แยกเป็นสองคำ คำแรกสุนทรียะมาจากการสมาสของคำว่า สุนทร ที่แปลว่า ดี งาม กับคำว่า อนีย แปลว่า พึงกระทำ เมื่อนำ สุนทร + อนีย จึงได้คำว่า สุนทรีย จะได้ความหมายใหม่ว่า พึงกระทำให้(ดี)งาม และเมื่อนำคำว่าศาสตร์ ที่แปลว่าระบบวิชาความรู้มาต่อท้าย จึงได้ความหมายตามศัพท์ว่า "วิชาความรู้ที่ว่าด้วยเรื่องความ(ดี)งาม" เมื่อเทียบคำว่าสุนทรียศาสตร์กับภาษาอังกฤษจะตรงกับคำว่า Aesthetics ที่มีรากมาจากภาษากรีกว่า Aisthanomai แปลว่าศาสตร์ที่ว่าด้วยการรับรู้ของตาหูจมูกลิ้นสัมผัส แต่การกำหนดเกณฑ์การใช้งานคำศัพท์มักเฉพาะเจาะจงไปที่เรื่องศิลปะเพียงอย่างเดียว (กิริติ บุญเจือ, ๒๕๒๒)

จากที่อธิบายความหมายในข้างต้น ย่อมเห็นความแตกต่างกันของการให้ความหมายคำที่มาจากโลกตะวันออกและโลกตะวันตก คือในโลกตะวันตกจะให้ความหมายโดยการผ่านวัตถุหรือปรากฏการณ์เป็นหลัก แต่ทว่าในการให้ความหมายของโลกตะวันออกนั้น นอกจากความงามจะมาจากวัตถุและปรากฏการณ์

แล้วความงามยังเกี่ยวเนื่องกับจริยศาสตร์และศาสนาอีกด้วย เพื่อความเข้าใจที่
ง่ายขึ้นจึงขอยกคำศัพท์ที่ว่าด้วย ความงาม ที่ปรากฏในพระคัมภีร์อภิธาน์ปทีปิกา
(สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณวิจิตรวาทน์. พระเจ้าวรวงศ์เธอ, ๒๕๔๑)
ออกมาแสดงให้เห็นได้แก่

โสภณ หมายถึง งดงาม ผ่องใส

จารุ หมายถึง งาม ดี

พหุลีกตา หมายถึง เจริญ มาก

ชุตติ หมายถึง งาม เจริญ ความรุ่งเรือง

สิริ หมายถึง สง่างาม งาม หรือสิริโฉม แปลว่ารูปงาม

อาภุไป หมายถึง ทรงงดงาม

สุภ หมายถึง ความสวยงาม

สุนทร หมายถึง งาม ดี น่าฟัง น่าชื่นชม

กลยา หรือ กลยาณี หมายถึง นางงาม หญิงงาม

อภิรูป หมายถึง รูปงาม งดงาม น่าดู สวย

ปฏิรูป หมายถึง งาม เหมาะสม รูปเฉพาะ

อภิกกนุต หมายถึง งาม ดี แท้

ดังนั้น จากความหมายที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า ความงาม คือ สิ่งลึกซึ้งที่มี
อยู่ในทุกสิ่ง อาจจะเป็นสิ่งบริสุทธิ์ที่ปราศจากการปรุงแต่ง หรืออาจจะเป็น
คุณสมบัติในทางศีลธรรม หรือ สิ่งที่น่าชื่นชมให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง ความงาม
อาจมีอยู่รอบ ๆ ตัวเรา ทั้งสิ่งที่มนุษย์เราสร้างขึ้นเอง ทั้งสิ่งที่เกิดโดย
ธรรมชาติ โดยที่ความงามมีทั้งงามนอกกับงามใน งามนอก คือ รูปลักษณ์งาม
ซึ่งจะขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ว่าจะตีค่าของความงามนอกแบบใด
ส่วนงามในหรือจิตใจงามเป็นความงามของจริยธรรม (อมร โสภณวิเศษฐวงศ์,
๒๕๒๐) ความงามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกนั้น มีอยู่มากที่เป็นความงามทาง
โลกคือความงามประเภทที่ว่าด้วยสัมผัสภายนอก มีพระสูตรอยู่มากที่ยก
ความงามแบบนี้มาแสดงก่อน แล้วในส่วนท้ายของพระสูตรมักตำหนิและทรงสอน
เรื่องของการมิให้ยึดติดอยู่เสมอ ซึ่งดูแล้วอาจจะขัดแย้งเพราะชื่นชมในเบื้องต้น

แต่ตำหนิในบั้นปลาย ทว่าหากมองให้ลึกจะพบว่า นั้นอาจจะไม่ใช่ข้อขัดแย้งแต่เป็นการกล่าวที่ต่างวาระ คือ ความงามในเบื้องต้นมักมีโทษในสภาวะขั้นต่อมา ในการเทศนาธรรมของพระพุทธเจ้า พระองค์มักจะกล่าวความงามในทิศทางที่เป็นสภาวะบกพร่องในเบื้องต้นเสมอ คือพระองค์จะทรงกล่าวสรรเสริญในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่เป็นเลิศของบุคคล สัตว์ สิ่งของ สถานที่ทั้งปวง แล้วจะกล่าวเหตุที่มาของความงามที่ได้มา และในส่วนท้ายของบทเทศนาจักกล่าวโทษที่ให้ผลเป็นลบเสมอ แต่ถ้าหากผู้ใดที่ไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับพุทธปรัชญานั้นแล้ว ย่อมมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนออกไป และอาจจะให้ความเห็นว่าพระพุทธองค์สอนขัดแย้งในพระองค์เอง แต่หากจะพิจารณาให้ลึกแล้วต้องอาศัยธรรมชั้นสูงของพุทธศาสนาที่เรียกว่าอภิธรรมมาเป็นเครื่องมือเข้าถึง เนื่องด้วยระดับความงามของพระพุทธศาสนายู่ในสัจจะ สองระดับคือ สมมติสัจจะและปรมาตตสัจจะ (พระราชวรมณี (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๒๙)

สมมติสัจจะ หมายถึง ความจริงที่ว่าด้วยการบัญญัติของมนุษย์ เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นสื่อเรียกสิ่งต่างให้เข้าใจตรงกัน เช่น ภาษา เป็นต้น ในความเป็นจริงความจริงประเภทนี้ไม่มีความจริงที่อยู่ในตัว แต่ขึ้นอยู่กับการตกลงร่วมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ปรมาตตสัจจะ หมายถึง ความจริงสูงสุดของสรรพสิ่ง เป็นสภาวะที่กำหนดเองไม่ได้เป็นอยู่อย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้

เมื่อเข้าใจความเป็นจริงตามที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แล้วนั้นจึงสามารถเข้าใจ ความงามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาได้ไม่ยาก และสามารถแยกความงามเป็นสองระดับเช่นเดียวกับ สัจจะ คือพระพุทธศาสนากล่าวถึงความงามไว้ ๒ ด้าน คือ ๑.) ความงามทางธรรม และ ๒.) ความงามทางโลก

๑.) ความงามทางธรรม เป็นความงามที่มีลักษณะพิเศษที่ได้มาจากความรู้ที่เป็นปรมาตตสัจจะ คือ ความจริงแท้ภายใน หรือพูดให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นคือเป็นความงามเชิงคุณค่ามากกว่าความงามเชิงเรื่องราว อารมณ์ และความรู้สึก ธรรมะในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นความงามอย่างหนึ่ง แต่ความงามจะไม่ปรากฏขึ้นได้หากขาดความเข้าใจในหลักธรรมต่าง ๆ และความงามจะไม่สามารถ

บังเกิดในโลกได้ขาดการลงมือปฏิบัติ แต่ถ้าหากลงมือปฏิบัติธรรมแล้ว พฤติกรรมของบุคคลของผู้รู้จักธรรมะและปฏิบัติธรรม ย่อมมีความงามปรากฏ ออกจากกิริยา มารยาท และการวางตัวในสังคม ความประพฤติของผู้มีธรรม ประจำใจย่อมเป็นไปโดยความไม่เบียดเบียนผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นไปเพื่อการอนุเคราะห์ การสร้างประโยชน์ การเกื้อกูลต่อเพื่อนร่วมโลกให้เกิดสุข และความสุภาพที่ผู้อื่นได้รับนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของความงามทางธรรมนั่นเอง พระพุทธศาสนาถือว่าการรู้และลงมือปฏิบัติธรรมะที่เกิดจากความจริงคือความงามของชีวิต หัวข้อธรรมที่มีระดับการเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งต่างกันอย่างน่าสนใจของความงามที่ต่างกันไป นั่นก็เป็นเพราะธรรมะมีผลให้กิเลสและความทุกข์น้อยลง ยิ่งธรรมะขจัดกิเลสให้น้อยลงความงามในจิตใจย่อมเพิ่มพูนมากขึ้น จนถึง การหมดไปของกิเลสก็คือการหมดไปแห่งทุกข์ เมื่อนั้นความงามอันเป็นนิรันดร์จะบังเกิด กล่าวโดยสรุป คือ ความจริงที่อยู่ในขั้นปรมาตมสัจจะจะเป็นที่มาของความดี ในปรัชญาตะวันออกความดีเป็นส่วนหนึ่งของความงาม เรามักเรียกรวมกันว่า ความดีงาม และจุดมุ่งหมายแห่งความดีงามก็คือความจริงอันสูงสุด ซึ่งอาจจะเรียกต่างกันออกไปตามลัทธิ นิกายของตน ในที่นี้ขอเรียกว่า นิพพาน ตามศัพท์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่ไม่ว่าจะเรียกอะไรก็เป็นที่เข้าใจร่วมกันว่า ความดี ความงามเป็นปรัวิสัย (Objective) (สุเขาว์ พลอยชุม, ๒๕๔๕) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ในใจมนุษย์อยู่แล้ว มนุษย์ทุกคนในโลกมีคุณสมบัติในการเข้าถึงเท่ากัน เพราะธรรมะเป็นสิ่งสากล ความงามย่อมเป็นสากลเช่นกัน

๒.) ความงามทางโลก คือ ความงามที่เกิดจากกิเลสของมนุษย์ที่มีต่อวัตถุซึ่งแต่ละคนรู้สึกแตกต่างกันไปไม่ตรงกัน ทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นความไม่จริงและไม่มีประโยชน์ สุเขาว์ พลอยชุม อธิบายไว้ว่า ความงามทางโลกแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ความงามของคนและความงามของธรรมชาติ ในความงามของคนนั้น คนมีความงามอยู่ ๒ ประการ คือ ความงามทางกาย และงาม กิริยา ท่าทาง ความงามในร่างกายเช่น เป็นผู้มี ฝมงาม เนื้องาม ผิวงาม กระดูกงาม และวัยงาม ส่วนความในกิริยาท่าทาง ได้แก่ ความงามภายในที่แสดงออกทางความรู้สึกและกิริยาอาการต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น การที่สมณะ

หรือผู้หญิงวิ่งไม่งาม เดินธรรมดาจึงงาม ในด้านความงามของธรรมชาตินั้น ไม่ว่าจะ เป็นสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงความงามของร่างกายและกิริยา ท่าทางเช่นเดียวกับคน ทางด้านความงามของธรรมชาติไร้ชีวิตนั้น พุทธศาสนา ได้กล่าวถึงทั้งความงามที่มีรูปร่างและทรวดทรง และความงามเชิงคุณค่า

ดังนั้น ความงามทางโลก คือความงามเป็นผลที่เกิดจากการปรุงแต่ง ของจิต ไม่ใช่ความงามที่เกิดจากตัววัตถุเอง แต่วัตถุมีคุณสมบัติที่ทำให้คนเกิด กิเลส จึงเป็น จิตวิสัย หรือ อัตวิสัย (Subjective) (สุชาว พลอยชุม, ๒๕๔๕) คือ เป็นสิ่งที่จิตคิดขึ้นมาได้เองไม่มีความเป็นจริงในตัวเองและใน ทางพระพุทธศาสนาถือว่าไม่มีประโยชน์ มีข้อวิจารณ์ที่พึงพิจารณาว่าความงาม ที่พูดถึงในสุนทรียศาสตร์นั้น นักปรัชญาบางท่านเห็นว่า ไม่จำกัดว่าจะ เป็น ความงามตามธรรมชาติหรือเป็นความงามในศิลปะก็เป็นประเด็นที่จะต้องพูดถึง ขอให้สิ่งนั้นเป็นวัตถุที่ทำให้เกิดความสุนทรียะ แต่นักปรัชญาบางท่านก็เห็นว่า ความงามที่พูดถึงในสุนทรียศาสตร์เป็นความงามในศิลปะเท่านั้น เพราะ ความงามที่เกิดจากธรรมชาตินั้น ไม่ใช่การสร้างสรรคของมนุษย์ (บุญย์ นิลเกษ, ๒๕๒๕)

ส่วนความงามในมิติทางโลก ได้แก่ความงามที่ชาวโลกพูดถึงหรือเข้าใจ กันทั่วไป จากพุทธพจน์และอรรถาธิบายต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาก็กล่าวถึงความงามในทางโลก ทั้งความงามของ คนและความงามของธรรมชาติ ไว้ไม่น้อยเช่นกัน อันเป็นการยืนยันว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้มองข้ามความงามทางโลก และยอมรับความงามทางโลกด้วย ดังที่จะอธิบายดังนี้

๑.) ความงามของพุทธสรีระ มหาปุริสลักษณะ คือ คุณสมบัติความงาม ของมหาบุรุษ หรือบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ เป็นความงามที่สังคมอินเดียโบราณต่างยอมรับ ว่าคือที่สุดแห่งบุรุษ เป็นความงามที่พิเศษเฉพาะบุรุษที่เกิดมาเป็นเอกในโลก มักอยู่ในสถานะที่เป็นที่ยอมรับของสังคมเช่น พระเจ้าจักรพรรดิราช หรือเป็น ศาสตราในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง อินเดียสมัยโบราณมีฤาษี และเจ้าลัทธิตูอยู่มาก ที่มักบอกว่าคุณมีลักษณะที่ต่างจากบุรุษทั่วไป แต่ก็มีได้ครบทั้ง ๓๒ ประการตาม

คัมภีร์ แต่มีเพียง ๒ ศาสนาของอินเดียเท่านั้นที่ปรากฏว่ามี ลักษณะแห่งมหาบุรุษครบทั้ง ๓๒ ประการ คือ ศาสนาโซณะหรือปัจจุบันเรียกว่าศาสนาเซน เห็นได้จากประติมากรรมของศาสดาองค์มหาวิระ ที่ถูกสร้างตามมหาปฐิสลักษณะทุกประการ พระพุทธศาสนาก็เช่นกัน ลักษณะแห่งมหาบุรุษปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ฎีกา อยู่หลายจุดในพุทธประวัติ ขณะเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาได้เชิญพราหมณ์ทั่วทิศานุทิศ เพื่อคัดเลือกผู้เจเนจบไตรเพทเพื่อเป็นผู้ทำนายลักษณะแห่งพระราชกุมาร จากการคัดเลือกได้พราหมณ์ ๘ ท่านที่เชี่ยวชาญในคัมภีร์พราหมณ์ทั้ง ๘ ต่างกล่าวว่ากุมารนี้มีลักษณะแห่งมหาบุรุษ ครบทั้ง ๓๒ ประการ ลักษณะของมหาบุรุษมี ๓๒ ประการที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก มหาปทานสูตร และลักขณสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) นอกเหนือจากมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการแล้ว ยังมีลักษณะข้อปลีกย่อยของพระมหาบุรุษ นิยมเรียกกันว่า อสิตยานุพยัญชนะ หรือ อนุพยัญชนะ คือความงามในส่วนประกอบต่าง ๆ ในพระวรกายของพระองค์อีก ๘๐ ประการ นอกจากพระสุตตันตปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาแล้วยังมีความงามแห่งพระวรกายของพระองค์ในคัมภีร์ชั้นฎีกาคือ นรสีหคถา จากคัมภีร์ชั้นฎีกาที่เขียนอธิบายมาจากอรรถกถาพุทธปาทาน เป็นวรรณกรรมภาษาบาลี ที่แต่งโคลงฉันท์ขยายความจากคัมภีร์อรรถกถา ที่พระอรรถกถาจารย์ได้พรรณนาไว้ก่อนหน้านี้แล้ว พระวชิรพุทธิเถระ พระเถระชาวลังกา ได้แต่งคถานี้แม้จะแต่งภายหลัง แต่เนื้อหาที่พรรณนานั้นก็นำมาจากเนื้อความในอรรถกถาถือได้ว่าเป็นผลงานที่ทรงคุณค่างดงามในทางวรรณคดี เรื่องราวในพุทธประวัติตอนนี้ตรงกันทั้งฝ่ายบาลีและสันสกฤตในคัมภีร์มหาวัสตอวทาน ของฝ่ายนิคายมหาสังฆิกะ

๒.) ความงามของรูปร่าง ความงามของรูปร่าง เรือนกาย หน้าตา หรือเรียกรวม ๆ ว่าสังขาร เป็นความงามชนิดเบื้องต้น เป็นความงามภายนอกมองเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัส มีการประเมินคุณค่าตามแต่ทรรศนะของสังคมที่ต่างกันไป เนื่องด้วยในแต่ละสถานที่ ภูมิภาค ประเทศ มักมองและประเมินคุณค่าความงามแตกต่างกันไป รวมถึงกาลเวลาที่ต่างการประเมินคุณค่าของ

ความงามของรูปร่างก็เปลี่ยนตามยุคสมัยมีตัวอย่างความงามที่ปรากฏใน วรรณคดี ที่ชื่อว่า เกลปัดตชาดก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖) กล่าวถึงความงาม ของหญิงสาวยุคพุทธกาลว่า “หญิงงามที่ได้ชื่อว่า ชนบทกัลยาณี เพราะงาม เยี่ยมปราศจากโทษแห่งกาย ๖ ประการ คือ ไม่สูงเกิน ไม่ต่ำเกิน ไม่ผอมเกิน ไม่อ้วนเกิน ไม่ดำเกิน ไม่ขาวเกินยิ่งกว่าผิวมนุษย์ แต่ก็มีเกินผิวเทวดา และ ประกอบด้วยความงาม ๕ ประการคือ ผมงาม ผิวงาม เนื้องาม กระจุกงาม วยงาม”ตามที่วรรณคดีกล่าวมานั้น ความงามของหญิงสาวประกอบไปด้วย ความงาม ๕ ประการ จึงเรียกว่าผู้เป็นเบญจกัลยาณี คือ

๑. ผมงาม คือ ผู้ที่มีลักษณะเรียงตัวสวย ปลายผมม้วนงอนงาม อยู่ทรงเมื่อจัดทรงอยู่อย่างนั้น

๒. เนื้องาม คือ มีริมฝีปากที่แดงอมชมพูงามระเรื่อ เหมือนผลตำลึงที่ ไกล่สุก พร้อมด้วยริมปากที่ปิดสนิทเรียบ

๓. กระจุกงาม คือ ฟันที่เรียบชิดติดไม่ห่างกัน สวยเหมือนเพชรที่ถูก เจียรระไนแล้วจัดวางไว้ และขาวดั่งสังข์ที่เขาสดสีไว้แล้ว

๔. ผิวงาม คือ ผิวพรรณหญิง หากมีผิวที่ดำ ก็ไม่กระดำกระด่าง เป็นผิว ที่ดำสนิท เนียน ประดุจดั่งดอกบัวอุบลเขียว หากมีผิวสีขาวก็ขาวประดุจ ดอกกระณิการ

๕. วยงาม คือ มีความงามตามวัยของตน แม้จะคลอดบุตรแล้ว ๑๐ ครั้ง ก็เหมือนดั่งคลอดครั้งแรก ทั้งนี้ในพระสุตตันตปิฎกยังได้กล่าวถึงความงามที่เกิด จากผลกรรมที่ได้กระทำในชาติก่อน ส่งผลให้มีสิริระร่างกายที่มีความงามตาม ผลบุญนั้น เช่น ที่ปรากฏในพระสูตรบทหนึ่งว่า "ความมีรูปร่าง ความมีเสียงไพเราะ ความมีทรวดทรงดี ความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ความมีบิวารอิฐผลทั้งหมดนี้บังเกิดได้ ด้วยบุญ" ด้วยข้อความนี้ทำให้เราทราบว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญที่เหตุ เพราะทุกอย่างเกิดแต่เหตุ และปัจจัยที่เกื้อหนุนมากกว่าการอธิฐานขอจาก พระผู้เป็นเจ้าของตน

๓.) ความงามแห่งกิริยามารยาท ความงามของบุรุษและสตรี ผู้มีความงาม ออกมาจากข้างใน คือความมีกิริยาและมารยาท เป็นความงามที่เป็น

แก่นสารแท้ของความงาม เนื่องด้วยตามหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ถือว่าใจเป็นใหญ่เป็นประธาน ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยใจ ใจเป็นนายเหนือกว่า กาย และ วาจา มนุษย์จะมีกิริยาและมารยาทที่ดีได้ คือการมีความประพฤติปฏิบัติทางกายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมรอบข้าง มีวาจาที่เรียบร้อย มีมธุรสวาจา ก็ขึ้นอยู่กับระดับจิตใจที่ฝึกมาดี หากฝึกจิตใจมาดีแล้ว มารยาททางกาย และวากาก็จะดีตาม พฤติกรรมการแสดงออกทางกาย ก็สุภาพอ่อนน้อม เข้าใจถึงสิ่งที่ควรสักการะก็สักการะ เป็นบุคคลที่ถ่อมตน ไม่หยาบคาย กระจ่างกระเดื่อง หรือเรียกได้ว่าเป็นผู้มีกายอันอ่อน พฤติกรรมที่แสดงอันออกมาทางวาจานั้นย่อม นุ่มนวล เป็นปียวาจา เป็นวาจาที่เข้าไปในโสตประสาทของผู้อื่นแล้วสบายใจ ผู้ใดพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายอย่างสุภาพเรียบร้อย พฤติกรรมของการกล่าววาจาที่ฟังแล้วลื่นหู สบายใจต่อผู้รับฟัง ลักษณะนี้เรียกว่า ผู้มีมารยาทอันงาม ความงามแห่งสภาวะจิตใจ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรม ในหนังสือ นวโกวาทที่นิพนธ์แปลโดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส กล่าวถึง "ธรรมอันทำให้งาม" คือ ขันติ โสรัจจะ มีความหมายว่า ความอดทนและความเสถียรมงาม ทั้งนี้เพราะความอดทนและความเสถียรมงาม เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของมนุษย์ผู้พัฒนาตนเอง บุคคลผู้ใดมีความอดทนต่อกิเลส ที่ทำให้จิตใจเจ็บปวดได้ แม้กิเลสตัวนั้นจะแสดงอาการให้ รุ่มร้อนก็ตามแต่ไม่แสดงอาการตอบโต้ออกมาไม่ว่าจะเป็นทางกาย หรือวากาก็ดี เรียกได้ว่าเป็นผู้มีขันติ และเป็นผู้ไม่แสดงออกซึ่งความกระวนกระวายใจ เป็นผู้นิ่งเฉยเสียเมื่อเป็นทุกข์ พร้อมทั้งจะยิ้มรับต่ออุปสรรคและปัญหาเรียกได้ว่าเป็นผู้มีโสรัจจะ หากผู้ใดประพฤติธรรมทั้งสองข้อนี้ได้ชื่อว่าเป็น "คนงาม" เห็นดังนี้แล้ว ความงามแห่งมารยาท ความงามแห่งจิตใจที่ฝึกมาดี มีอยู่ในบุคคล บุรุษ สตรีใดก็ตาม ไม่ว่าจะวัยเด็ก กลางคน หรือชราภาพ หากประพฤติธรรมแล้วได้ชื่อว่าเป็นผู้งามทั้งสิ้น

๔.) ความงามของสัตว์โลก ในสุตตันตปิฎกมีการกล่าวถึงความงามของสัตว์ที่ปรากฏอยู่ในหลายพระสูตรเช่น ปฐมอัสสสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) กล่าวถึงการเปรียบเทียบระหว่างม้ากับมนุษย์ ๓ ประเภท

กล่าวคือ ม้าบางตัวจะจอกฝีเท้าดี แต่สีไม่งาม ทรวดทรงไม่งาม บางตัวฝีเท้าดี สีก็งาม ทรวดทรงไม่งาม แต่บางตัวฝีเท้าก็ดี สีก็งาม ทรวดทรงก็งาม คนบางคน มีเขาวัวดี แต่สีไม่งาม ทรวดทรงก็ไม่งาม บางคนมีเขาวัวดี สีก็งาม ทรวดทรงก็งาม ในธรรมบทธรรกถา มีการกล่าวถึงความงามของช้างว่า ช้างมงคลวิ้ง แลดูไม่งาม เดินไปด้วยลีลาของช้างจึงงาม เช่นเดียวกันกับการพรรณนาถึงช้างพระที่นั่งว่า เหล่าพนักงานตกแต่งครุฑหัตถ์อันเป็นช้างพระที่นั่งตัวประเสริฐ อดทนต่อหอกที่แหลมคมและลูกศร มีงาอันงามดุจงอนรมมีกำลังกล้าหาญและในสุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย กล่าวถึงชาตกเรื่องหนึ่งที่พรรณนาความงามของนกยูงว่า นกยูงทั้งหลาย มีขนคอเขียวดงาม มีหงอนสวย ร้องลั่นอยู่ในป่าการวี นกยูงเหล่านั้น พากันร้องแข่งแซ่ในยามที่ลมหนาวพัดปลายฤดูฝน ย่อมกระตุนเตือนผู้เจริญฉาน ซึ่งหลับใหลอยู่ให้ตื่นขึ้น ความงามของสัตว์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นแค่เพียงสังเขปเท่านั้น แต่พอที่จะสรุปออกมาได้ว่าความงามของสัตว์อยู่ที่ร่างกาย ละครกำลังและความงามการแสดงออกกิริยาท่าที

๕. ความงามที่มนุษย์สร้างสรรค์ ในสุดตันตปิฎกมีการกล่าวถึงความงามที่เป็นวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นอยู่มากในที่ที่เป็นบทพรรณนาถึง สิ่งของยานพาหนะ สถาปัตยกรรม และศาสตร์ต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปะในยุคพุทธกาล เช่น สมัยหนึ่ง พระเจ้ามธุระวันตีบุตร ทรงสั่งให้เสนาอำมาตย์จัดเตรียมยานพาหนะคันงามหลายคัน ทรงขึ้นยานพาหนะอันงามวิจิตร เสด็จออกจากกรุงมธูราพร้อมยานพาหนะอันนั้น ตามแสดงด้วยราชาภาพอันยิ่งใหญ่ สุดตันตปิฎก ที่ขนิณิกาย มัชฌิมปิณฑาสก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) พรรณนาถึงความงามของปราสาทของพระเจ้ามหาสุทิสสนะไว้ว่า เมื่อพระเจ้ามหาสุทิสสนะทรงสนานพระเศียร ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ รักษาอุโบสถศีล เสด็จขึ้นสู่ปราสาทหลังงามปรากฏจักรแก้วอันเป็นทิพย์ ซึ่งมีงก้า ๑,๐๐๐ ซี่ มีกง มีดุม และมีส่วนประกอบครบหมดทุกประการ และยังมีชาตกที่บรรยายความงามของสถาปัตยกรรมอีกหลายชาตกแต่ที่โดดเด่นคือชาตกเรื่อง มหาปนาทชาตก ว่าด้วยเรื่องอานิสงค์แห่งการถวายที่พักอาศัยแก่นักบวช สมณะ มีบทที่พรรณนาถึงความงามของปราสาทว่าพระเจ้ามหาปนาทนั้นมีปราสาทล้วนแล้วด้วยทอง

กว้าง ๑๖ ชั่วโมง สูง ๑ ฟัน ชั่วโมง และปราสาทนั้นมีพื้น ๗ ชั้น ประดับด้วย
ธงอันล้วนแล้วด้วยสีเขียว มีนางพื่อนรำ ๖ พันคน แบ่งออกเป็น ๗ พวก พื่อนรำ
อยู่ในปราสาทนั้น

ตามนัยที่กล่าวพอที่จะสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่า ความงามของ
วัตถุ หรือความงามในมิติทางโลก เป็นอติวิสัย และเป็นสิ่งที่เป็นไปตาม
การกำหนดของคนตั้งที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า โลกบัญญัติ เท่านั้น นอกจากนี้
ยังอาจกล่าวได้ว่า ความมากมายของความงาม ทางโลก หรือความงามของวัตถุ
ขึ้นอยู่กับความมากมาย หรือความหนาแน่นความเบาบาง ของกิเลสในจิตใจ
ของคนนั้น ๆ ด้วย หากไม่มีกิเลสเลย ก็ไม่มีความรู้สึก เรื่องความงามทางโลก
หรือความงามทางวัตถุเลย เห็นได้จากพระสูตรที่มีชื่อว่า สิปปสูตร (มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) กล่าวคือ คราวนั้นพระพุทธองค์เสด็จมาในที่ประชุม
แล้วไขข้อสงสัยในปัญหา ที่ว่าศิลปะแบบใดชื่อว่าเลิศที่สุดพระพุทธองค์มีวินิจฉัย
ว่า “ภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลายเป็นกุลบุตรมีศรัทธาออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิตแล้วพากันสนทนาเรื่องอย่างนี้ ไม่สมควรเลยเธอทั้งหลายนั่งประชุม
กันแล้วควรทำกิจเพียง ๒ อย่าง คือ การกล่าวธรรม หรือ ความเป็นผู้หนึ่งอย่าง
พระอรียะ” จากนั้นกล่าวพุทธอุทานว่า “ผู้ใดไม่อาศัยศิลปะเลี้ยงชีพ เป็นอยู่
เรียบง่าย มุ่งบำเพ็ญประโยชน์ สรรวมอินทรีย์ หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง
ไม่ต้องเล่นไปในโอกะ ไม่มีการยึดถือว่าของเรา ไม่มีความหวัง กำจัดมารได้แล้ว
เที่ยวไปผู้เดียวผู้นั้นชื่อว่า ภิกษุ” จากพระสูตรนี้ทำให้เราทราบว่
พระพุทธศาสนา มองศิลปะ เป็นสองแบบ คือศิลปะที่เป็นวัตถุ กับศิลปะที่ว่าด้วย
จิตวิญญาณ ศิลปะวัตถุถูกสร้างขึ้นมาเพื่อความเพลิดเพลิน ความพออกพอใจใน
ความรู้สึกที่เกิดต่ออายตนะทั้งห้าหรือประสาทสัมผัส พระพุทธองค์ไม่สรรเสริญ
ความงามประเภทนี้ แต่พระพุทธองค์ทรงยินดีในศิลปะที่มีความงามต่อสัมผัส
ทางจิตวิญญาณ คือธรรมะที่มีความงามเบื้องต้น งามท่ามกลาง และงามในเบื้อง
ปลาย เบื้องต้นคืองามด้วยปริยัติคือการเรียนรู้ ท่ามกลางคืองามด้วยการลงมือ
ปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา และที่สุดคืองามด้วยปฏิบัติธรรมคืองามด้วยมรรคผล
นิพพาน อย่างนี้เป็นต้น ดังที่ท่านพุทธทาส แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เคยกล่าวไว้ว่า ศิลปะแห่งการดับทุกข์คือสุดยอดแห่งความงาม อีกทั้งศิลปะถือว่าเป็นมงคลแก่ชีวิตหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕)

๖.) ความงามของธรรมชาติ ในพระสูตรต้นตปิฎกกล่าวไว้ในพระสูตร รวมถึงอรรถกถาอยู่หลายบท ส่วนมากจะเป็นการพรรณนาเชิงโวหาร เพื่อให้เกิมนโมภาพคิดตาม เช่น ในขุททกนิกาย ชาตกได้พรรณนาความงามของธรรมชาติของดอกไม้ อย่างดอกบัวไว้ว่า ชูดอกสะพรั่งเป็นที่ดึงดูดแห่งหมู่ภุมรที่โผบินร่อนส่งเสียงกระหึ่มอยู่รายรอบ เพราะกลิ่นหอมของดอกไม้” หรือในขุททกนิกาย อปทาน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) พรรณนาความงามหมู่แมงไม้ไว้ว่า “หมู่ไม้ทั้งหลายมีดอกและใบสีแดงตั้งถ่านไฟ ผลิตผลผลัดใบเก้าร่วงหล่นไป หมู่ไม้เหล่านั้น งดงาม รุ่งเรืองดั่งเปลวเพลิง” อย่างนี้เป็นต้น เป็นที่ทราบกันดีว่า ในพุทธประวัติพระพุทธองค์ให้ความสำคัญกับป่ามาก ดั่งมีพระสูตรที่พรรณนาถึงป่าไม้ยุคพุทธกาลอยู่มาก ไม่ว่าจะตั้งแต่ตอนแรกประสูติพระพุทธองค์ก็มีประสูติการในป่าลุมพินี ครั้นตรัสรู้พระองค์ก็ประทับใต้ต้นไม้ใหญ่นามต้น อัสสัตถะ แม้กระทั่งตอนปริณิพพานพระองค์ก็ปริณิพพานในป่าสาละ ทำให้ทราบได้ว่า พระองค์มีความผูกพันกับป่าเป็นอันมาก จึงมิใช่เรื่องแปลกที่จะมีพุทธพจน์เกี่ยวกับป่า อย่างเช่นในพระสูตรที่ชื่อว่า มหาโคสิงคสาละสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) พระพุทธองค์ทรงตรัสพรรณนาความงามของป่าว่า “ป่าโคสิงคสาละนี้ พึงงามด้วยหมู่ภิกษุผู้บำเพ็ญเพียร เพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย” มีพระสูตรอยู่มากที่กล่าวถึงความงามของสถานที่ในป่าที่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญเพียรของนักบวชตามแต่ฤดูกาลต่าง ๆ เช่น ความงามของป่าฤดูแล้งที่พรรณนาไว้ว่า “เมื่อฝนตก หล้างอกยาวประมาณ ๔ นิ้ว ต้นไม้จะนอนบนยอดหญ้าในระหว่างภูเขา เครื่องลาดหญ้าที่นอนนุ่มจะเป็นเหมือนที่นอนสำลีสำหรับเรา” ในอรรถกถายังกล่าวพรรณนาถึงหมู่พุ่มไม้ไว้ว่า “พุ่มไม้งามในป่า ซึ่งมียอดดอกดอกสะพรั่ง ในต้นเดือนห้าแห่งคิมหันต์ฤดู งามอย่างยิ่งฉนใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ ที่ให้ถึงนิพพาน เพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ฉนนัน” สังคมอินเดียโบราณมีคติการเปรียบเทียบความงามของ

ธรรมชาติกับความงามของบุคคล ตัวอย่างเช่น ชุททกนิกายชาดก เรื่องพระเวสสันดรชาดก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) มีบทพรรณนาความงามของนางมัทรีกับต้นกล้วย ความว่า “พระนางมัทรีราชบุตรทรังมีริมพระโอษฐ์งาม ทรงดั่งต้นกล้วยสีทองที่เกิดในสวนจิตรลดาถูกพัดไปมา” หรือในชุททกนิกาย เถรีคาถา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) กล่าวถึงความงามของร่างกายโดยเปรียบเทียบกับความงามของป่าไม้ มีใจความว่า “เมื่อก่อน ผมของเราดกงาม มีปลายผมรวบได้ด้วยหวีและปนกัก เหมือนป่าไม้ที่ปลูกไว้เป็นระเบียบ งามสะพรั่ง เต็มวันี้ ผมนั้นบางลง ๆ หัวศีรษะเพราะชรา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าแต่ความจริงเป็นคำสัจแท้ ไม่แปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น” สรุปแล้วความงามในธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรต่าง ๆ นั้น เป็นความงามที่ผ่านการพรรณนาให้เห็นถึงความงามของสัปปายะสถาน ที่เหมาะสำหรับการบำเพ็ญของผู้ครองสมณะเพศ อีกทั้งความงามในธรรมชาติยังสามารถนำไปเทียบกับความงามของกายมนุษย์ และยังสามารถนำมาอุปมาให้เห็นเป็นธรรมะอีกด้วย

๗.) ความงามที่เกิดจากเสียง การพูดถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารของมนุษย์ตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน ทว่าระดับของการสื่อสารของมนุษย์มีหลายระดับตั้งแต่หายาไปจนถึงชั้นละเอียด การพูดจาด้วยเสนาะสำเนียงเป็นความงามชนิดหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ และลดความพยายามอันเป็นเหตุแห่งการวิวาท นักปราชญ์ราชบัณฑิตจึงยกย่องความงามทางวาจาว่าเป็นมงคลชีวิตประการหนึ่ง ที่พูดติดปากว่า สุภาสิต แปลตามศัพท์จะให้ความหมายว่า พูดดี พูดไพเราะอ่อนหวาน และเป็นคำพูดที่จริง พระพุทธองค์ทรงตรัสสรรเสริญ วาจาที่กล่าวคำสัจ เป็นยอดแห่งวาจาอื่น หมายความว่าวาจานั้นคือวาจาที่ทำให้ถึงความดับกิเลส และเป็นไปเพื่อทำให้สิ้นทุกข์ในวัฏฏะอีกอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสพระวาจาใด ซึ่งเป็นวาจาเกษม เพราะประกาศมรรคอันเกษม เพื่อประโยชน์ของนิพพานธาตุทั้งสอง คือเพื่อถึงพระนิพพานเพื่อทำให้สิ้นทุกข์ อนึ่งมีตัวอย่างจากธรรมบทที่ปรากฏในสุตตันตปิฎก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) กล่าวคือ สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้ปรารถนาวิปัสสนาชื่อว่าติสสะ กำลังเดินทางใกล้สระปทุม ได้ยินเพลงขับของเด็กหญิง

ผู้หักคอกปทุมในสระปทุมพลงขับเพลงนี้ว่า “ดอกปทุมชื่อ โโกกนทะ บานแต่เข้าตรู๋ ย่อมเหยียวไปด้วยแสงอาทิตย์ฉันใด สัตว์หลายผู้ถึงความเป็นมนุษย์ ย่อมเหยียวห่างไปด้วยกำลังกล้าแห่งขรฉันนั้น” ฟังแล้วพระติสสะบรรลพพระอรหันต์ จากธรรมบทที่ยกมาทำให้เข้าใจถึงความหมายของคำว่าสัจจาจา ในพระพุทธศาสนาโดยแท้จริง กล่าวคือ สัจจาจานั้นชื่อว่าตั้งอยู่ในประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่น เพราะตั้งอยู่ในสัจจะคือความจริงแท้ และชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม เพราะตั้งอยู่ในประโยชน์นั่นเอง

อภิปรายผล

จากการศึกษาเนื้อหาเรื่องความงามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ซึ่งเป็นปิฎก ๑ ใน ๓ ของพระไตรปิฎก ซึ่งสุตตันตปิฎกเป็นส่วนที่เก็บรวบรวมพุทธวจนะหรือพระสูตรที่ประกอบไปด้วยสาระธรรม ประวัติบุคคล เหตุการณ์สำคัญ ครั้นพุทธกาล ชาตกรหรืออดีตชาติสมัยพระพุทธองค์ยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเนื้อหาในพระสุตตันตปิฎกที่ปรากฏคำว่า “งาม” ในรูปภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่ใช้กันในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท อยู่หลายคำซึ่งในแต่ละคำอธิบายความหมายไปในทิศทางเดียวกัน คือ งามเป็นสิ่งที่มนุษย์ต่างชื่นชม ยินดี และพึงพอใจแต่ทว่าที่มาของความงามที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ นั้นมีที่มาอย่างหลากหลาย แต่สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

๑.) ความงามที่เกิดจากอายตนะรับรู้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายสัมผัส ความงามประเภทนี้เรียกความงามภายนอก ความงามทางโลก หรือความงามโลกิยะ ซึ่งสามารถจัดเป็นประเภทได้คือ

- ความงามของพุทธสรีระ ในเนื้อหาประกอบไปด้วยพระสูตรที่ว่าด้วยความงามของพระพุทธองค์ที่ผู้อื่นเป็นผู้บรรยายให้เห็นถึงความงามของรูปร่างหน้าตา สันฐาน ของพระพุทธองค์

- ความงามของร่างกาย (ทั่วไป) ในเนื้อหาจะบรรยายถึงความงามของผู้ชายและผู้หญิงในอุดมคติของสังคมอินเดียแต่ครั้งพุทธกาล

- ความงามแห่งกิริยามารยาท ในเนื้อหาบรรยายถึงความงาม ท่าที การวางตัวในสังคม รวมถึงหัวข้อธรรมที่พระองค์แสดงแก่สาธุชน เรียกธรรมอัน ทำให้งาม
- ความงามของสัตว์โลก ในเนื้อหาบรรยายถึงความงามของสัตว์ที่เป็น สัตว์ป่าที่ยังพบเห็นในปัจจุบันได้และสัตว์ป่าหิมพานต์ ที่ปรากฏในรูปของนิทาน ชาดก
- ความงามที่มนุษย์สร้างสรรค์ ในเนื้อหาบรรยายถึงสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่น ปราสาท วัด เป็นต้น และยังบรรยายถึงผลงานศิลปะและศาสตร์แห่งความงาม สมัยพุทธกาล
- ความงามของธรรมชาติ ในเนื้อหาบรรยายถึงความงามของ สิ่งแวดล้อมในธรรมชาติของชมพูทวีปสมัยพุทธกาล รวมถึงกฎของธรรมชาติที่ พระพุทธองค์ไว้เรียก นิยาม
- ความงามที่เกิดจากเสียง ในเนื้อหาบรรยายถึงเสียง วาจาที่พระองค์ทรงสรรเสริญ และอีกส่วนคือบรรยายถึงเสียงเพลงและเสียงดนตรีต่าง ๆ แต่ครั้งพุทธกาล

๒.) ความงามที่ปรากฏต่อจิตใจ เรียกความงามภายใน ความงามทาง ธรรม หรือความงามโลกุตระ พระพุทธศาสนาเน้นไปที่ความงามภายใน คือ ความงามที่อาศัย รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เป็นเพียงตัวรับสารจากภายนอกเข้าสู่ภายในคือ เข้าไปสู่ความงามอันแท้แห่งสภาวะจิต คือความงามของพระธรรม ซึ่งเป็นความงามชนิดที่ยกระดับจิตใจมนุษย์ให้ไปสู่ ความดีและความจริงแห่งชีวิต กล่าวคือเป็นความงามที่เป็นจริง ไม่เกิดขึ้นอยู่กับความรู้สึกอย่างความงาม สามีญทั่วไป และจุดสูงสุดของความงามที่เป็นแก่นสารคือ เป็นความงามที่นำมา ปฏิบัติแล้วทำให้จิตใจมนุษย์ถูกขัดเกลาให้พ้นจากกิเลส สู่อุณหภูมิสะอาด และสว่าง จนถึงพระนิพพาน ความงามอีกประเภทคือความงามภายนอก เป็นความงามที่ ปรากฏใน พระไตรปิฎกมากที่สุดโดยเฉพาะใน พระสูตรต่าง ๆ ใน พระสุตตันตปิฎก ทั้งนี้เนื่องด้วยความงามภายนอกที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรต่าง ๆ นั้น มักจะเป็นเหตุอันพระพุทธรูปทรงแสดงธรรม แม้พุทธศาสนาจะแบ่งความงาม

เอาไว้เป็น ๒ ระดับ คือ ความงามภายนอกและความงามภายใน แต่ทว่าความงามทั้งสองแบบก็มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ซึ่งมีความสำคัญกันคนละแบบ คือ ความงามภายนอกนั้นย่อมาจากเหตุปัจจัยที่เหมาะสมผลแห่งความงาม จึงแสดงตัวออกมาเป็นประจักษ์ ดังที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญความงามของบุคคล สัตว์ สิ่งของ สถานที่ ไว้ในเบื้องต้น เพื่อแสดงเหตุแห่งความงามอันได้กระทำมาแล้ว ที่เรียกว่า บุญบ้าง กุศลบ้าง ที่เป็นปัจจัยให้พระพุทธองค์แสดงธรรมอันงามยิ่งกว่า และสูงยิ่งกว่าความงามในเบื้องต้นนั้น เรียกความงามภายใน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความงามทั้งสองมีความสำคัญเฉกเช่นเดียวกัน แต่หากวิเคราะห์ให้ลึกกลงไปอีกชั้น แนวคิดเรื่องความงามในระดับปุถุชนเข้าใจหรือความงามทางโลกนั้นไม่เคยมีอยู่จริง เพียงแต่เกิดจากกระบวนการการรับรู้ทางประสาทสัมผัส เรียกว่าอายตนะ โดยอาศัยจิตที่มีกิเลสเป็นตัวให้ความสำคัญหรือให้คุณค่ากับวัตถุตาม และเป็นธรรมดาที่มนุษย์จะหลงไปตามอำนาจแห่งกิเลส ซึ่งมาจากความเห็นผิด พระพุทธศาสนาเรียกว่า วิปลาส คือการเห็นที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ดังนั้นแล้วความงามของวัตถุตามหรือความงามอันเกิดจากความคิดของปุถุชน ผู้ฝึกจิตมาน้อยนั้นเป็นเรื่องของ จิตวิสัย ในแนวคิดแบบตะวันตกคือสิ่งที่จิตคิดขึ้นเอาเอง เพราะว่าจิตเป็นตัวให้คุณค่าวัตถุตามแรงของกิเลสตามนั่นเอง ในส่วนความงามทางธรรมพระพุทธศาสนาถือว่า ความงามเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของธรรมและความงามนั้นต้องเป็นจริงตามสภาพที่เป็นอยู่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับมนุษย์ที่คิดขึ้นเองหรือปรุงแต่งเอาเอง แต่เป็นสภาวะอันเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ คือปรากฏการณ์ที่แสดงตัวออกมาเองโดยธรรมชาติเป็นผู้กำหนด เป็นจริงตามธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เห็นความจริงของธรรมชาติเช่นนี้ก็ว่าได้ชื่อว่าเห็นความงามแห่งธรรม ซึ่งในส่วนของความงามของธรรมนี้คล้ายกับปรัชญาตะวันตกที่เรียกว่า ภาวิสัย หรือวัตถุวิสัย อธิบายคือความงามในพุทธศาสนาเถรวาทนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับจิตที่เป็นตัวตัดสินคุณค่าของความงามที่ปรากฏอยู่นั้น ซึ่งแตกต่างจากความงามของวัตถุที่เป็นจิตวิสัย เพราะเอาจิตเป็นตัวตัดสินคุณค่าความงามของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ตั้งที่กล่าวมาแล้วพอที่จะสรุปได้ คือ พระพุทธศาสนาถือความงามของ วัตถุหรือความงามทางโลกเป็นความงามแบบจิตวิสัยคือเป็นความงามที่ขึ้นอยู่กับ จิตที่ปรุงแต่งขึ้นมา พระพุทธศาสนาถือความงามเช่นนี้เป็นไปเพราะโลก บัญญัติขึ้นมาไม่มีความงามอยู่ในตัว ไม่ว่าจะงามมากหรือน้อยมักขึ้นอยู่กับกิเลส ที่ชาวโลกให้คุณค่าหากปราศจากกิเลสแล้วความงามของวัตถุก็ไม่มี วัตถุก็เป็น แต่เพียงวัตถุเท่านั้น ส่วนความงามทางธรรมนั้น พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่อง ของภาวิสัยหรือวัตถุวิสัย คือความงามของพระพุทธศาสนานั้นต้องอยู่บน พื้นฐานแห่งความเป็นจริง โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับจิตที่เป็นตัวตัดสินคุณค่าความงาม ความงามจะอยู่เช่นนั้นอยู่แล้ว ไม่ว่าจะมียุขหรือไม่มียุข

ข้อเสนอแนะ

พระไตรปิฎก คือ คัมภีร์ที่เก็บรวบรวมคำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เป็นวินัย อภิธรรม และพระสูตรที่ลึกซึ้งอย่างยิ่ง เนื่องด้วยเป็นการบันทึกคำสอนของพระพุทธองค์รวมถึงพระสาวกที่มีปัญญาอัน ลุ่มลึก แต่สำนวนในการจดบันทึกพระไตรปิฎกนั้นแม้จะได้รับการแปลฉบับ ภาษาไทยแล้วหลายฉบับแล้ว ก็ใช้สำนวนแบบดั้งเดิม ที่มีความยากต่อการเข้าใจ สำหรับผู้ไม่คุ้นเคย ในการศึกษาเนื้อหาที่อยู่ในพระไตรปิฎกผู้ศึกษาควรพึงระวัง กาศีความ ที่เอาแต่ข้อมูลที่ตามใจตนไม่ได้และควรตรวจสอบให้ตรงตาม ความหมายของศัพท์ให้มากที่สุด หากมีข้อความใดที่ยากต่อความเข้าใจควรหา จากคัมภีร์อรรถกถาที่ผ่านการตีความจากพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้หรือหาจาก คัมภีร์ชั้นรองลงมาคือคัมภีร์อรรถกถาฎีกาและอนุฎีกา หรือสอบถามจาก พระสงฆ์ผู้มีเปรียญธรรมสูงในสำนักเรียนบาลี และสิ่งอันพึงระวังอีกอย่างคือ การเทียบเคียงกับแนวคิดร่วมสมัยปัจจุบัน เพราะบริบทของสังคมและกาลเวลาที่ ต่างกันย่อมมีความเข้าใจที่ต่างกันออกไป ต้องรอบคอบในการนำข้อความหรือ หลักธรรมะมาพิจารณา มิเช่นนั้นจะกลายเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อ ความเป็นจริงในพระไตรปิฎกได้ สิ่งที่น่าสนใจหากมีการศึกษาเพิ่มเติมคือ การศึกษาในเรื่องสุนทรียศาสตร์ในส่วนที่ลึกลงไปเช่น เรื่องสุนทรียศาสตร์ของ

ศิลปวัตถุที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก หรือเรื่องสุนทรียศาสตร์ของดนตรีที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก เป็นต้น แม้จะเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความอดุทธสาหะเป็นอย่างมาก แต่เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างแน่แท้

เอกสารอ้างอิง

- กীরติ บุญเจือ. (๒๕๒๒). **ปรัชญาศิลปะ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- บุญย์ นิลเกษ. (๒๕๒๕). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๒๙). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๔๖). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๓๕). **มังคลัตถทีปนี**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุเชาว์ พลอยชุม. (๒๕๔๕). **สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. แปลจาก G. Srinivasan. Problems of Aesthetics.
- _____. (๒๕๖๐). **พุทธปรัชญาในสุตตันตปิฎก**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ, พระเจ้าวรวงศ์เธอ. (๒๕๔๑). **พระคัมภีร์อภิธานปทีปกกา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อมร โสภณวิเศษฐวงศ์. (๒๕๒๐). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง